

تهدیدهای پیش روی اموال فکری و نحوه مقابله با آنها

اصغر محمودی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۴

چکیده

هرچند اموال فکری مانند هر مال دیگری در معرض تهدیدات و مخاطرات مختلف قرار دارند؛ ولی واقعیت این است که سایه تهدیدات حاکم بر این اموال در مقایسه با اموال دیگر بیشتر، گسترده تر و عمیق تر است. ماهیت غیر ملموس، تکثیر ساده و کم هزینه، رواج وسایل ارتباطی جهانی مانند اینترنت و از همه مهم تر تحصیل سود بالا از دلایل نقض گسترده این اموال بوده و به آن جذابیت بیشتری می بخشد.

با توجه به گستردگی این تهدیدات و آثار زیان بار آنها بر شئون مختلف جامعه از قبیل اقتصاد، سلامت، امنیت و فرهنگ؛ تحلیل تهدیدات عارض بر اموال فکری و نحوه مواجهه با آنها ضروری به نظر می رسد. از این رو، مقاله حاضر با تبیین دامنه و آثار زیان بار تهدیدات، دسته بندی آنها در سه گروه تهدیدهای عینی، تهدیدهای ذهنی و تهدیدهای ناشی از سیاست ها و سازوکارهای ناظر به اموال فکری، راهکارهای مقابله با تهدیدات پیش روی اموال فکری را تحلیل می کند.

کلیدواژه ها: اموال فکری، تهدید، تهدیدهای ذهنی، تهدیدهای عینی، تهدیدهای ناشی از سیاست ها و سازوکارهای اموال فکری.

مقدمه

هر مالی در معرض تهدیدهای مختلف قرار دارد. برای مقابله با چنین تهدیداتی معمولاً مالکین تدابیر حفاظتی لازم را معمول می‌دارند. قوانین و مقررات نیز به کمک مالک شتافته و با وضع احکام به انحاء مختلف از او حمایت می‌کند. وجود مقررات مختلف حقوقی و کیفری در زمینه غضب، رفع تصرف، رفع مزاحمت، خلعیف، استیفا، سرقت، انتقال مال غیر، کلاهبرداری، خیانت در امانت، تخریب و ... در مجموعه قوانین و مقررات هر کشوری با رویکرد حمایت از مالک که گهگاه در مواردی مثل غضب حتی متصرف با حسن نیت را نیز در مقابل مالک مسئول می‌داند، گواه روشنی بر این مدعا است.

ارتکاب هر اقدامی که تهدیدی برای اموال فکری محسوب می‌شود، بیش از هر شخصی، مالک و یا هر شخصی که بر آن حقی دارد؛ مانند لیسانس گیرنده و فرانشیز گیرنده را از حقوق مادی خود محروم می‌سازد. تأثیر تهدیدات حتی از این فراتر رفته و در مواردی مانند محصولات دارویی و اقلام پزشکی به سلامت جامعه آسیب جدی وارد می‌کند. از دیگر آثار زیان‌بار این تهدیدات می‌توان به لطماتی که به امنیت جامعه وارد می‌شود، اشاره کرد؛ مانند به کار بردن قطعات و تجهیزات تقلبی در موتور یا سیستم ایمنی خودرو، هواپیما و قطار.

همین‌طور، اگر چنین تهدیداتی در مقیاس کلان و گسترده صورت بگیرد، صنعت، تجارت و اقتصاد هر کشوری تحت‌الشعاع آثار زیان‌بار آن قرار خواهد گرفت. بدون شک در چنین فضایی ابداع، نوآوری، خلاقیت، فرهنگ و هنر ذبح شده و انگیزه‌ای برای خلق چنین آثاری باقی نمی‌ماند. همچنین با بی‌ثبات جلوه دادن اقتصاد، صنعت و تجارت، موانع قابل توجهی پیش روی سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی ایجاد می‌شود.

اینکه این تهدیدات چه آثار زیان‌باری دارند؟ از چه ابعاد و دامنه‌ای برخوردار هستند؟ شامل چه مواردی می‌شوند؟ چگونه می‌توان آنها را در دسته‌های کلی‌تر طبقه‌بندی کرد؟ و راهکار مواجهه با آنها چیست؟ سؤالات اصلی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند که هدف آن حمایت از اموال فکری است که نقش بی‌بدیل آنها در توسعه فرهنگی، اقتصادی و صنعتی بر کسی پوشیده نیست.

ابعاد و قلمرو تهدیدات و آثار زیان‌بار آن

گاهی نقض اموال فکری در سطح استفاده شخصی اتفاق می‌افتد. به‌عنوان مثال، فردی برای استفاده شخصی فیلم یا اثر موسیقی را بدون مجوز مالک تکثیر می‌نماید؛ ولی بعضی اوقات نقض فراتر از استفاده شخصی بوده و توسط کارگاه‌ها، کارخانه‌های کوچک یا اشخاص و شرکت‌هایی در قلمرو بزرگ‌تر مانند بازار یک شهر یا کشور صورت می‌گیرد.

با وجود این، نقض زمانی اهمیت بیشتر به خود می‌گیرد که در مقیاس وسیع‌تر از موارد فوق صورت گرفته و مناطق، کشورها و بازارهای وسیعی را به خود اختصاص دهد. چند عامل به تحقق این امر کمک کرده و جذابیت بیشتری به آن می‌دهد: (۱) دستیابی به سود بیشتر (۲) ریسک کم چنین تخلفات و جرائمی نسبت به

جرایم مشابه مانند قاچاق مواد مخدر (۳) امکاناتی که فناوری و وسایل ارتباط جمعی مانند اینترنت فراهم کرده و تحقق نقض و عرضه آنها را تسهیل کرده است. (NIPRCC, 2011: 3)

جذابیت‌های فوق باعث شده نقض و تهدیدات اموال و دارایی‌های فکری ساختار خاصی به خود گرفته و در مواردی توسط باندها و تشکیلات جرائم سازمان یافته و گروه‌های تروریستی صورت بگیرد؛ حتی گفته می‌شود تهدید اموال فکری از بازارهای ثانویه؛ یعنی جایی که مشتری می‌داند کالای تقلبی می‌خرد به بازارهای اولیه؛ یعنی جایی که مصرف‌کننده از تقلبی بودن کالا مطلع نیست و تصور می‌کند کالای اصل می‌خرد، منتقل شده است (Ibid: 3).

علاوه بر مالک و پدیدآورنده اموال فکری، اشخاص دیگری مانند لیسانس گیرنده، فرانشیز گیرنده، خریدار، مرتهن، کارفرما و پیمانکار و به‌طور کلی هر کسی که اموال فکری به وی منتقل می‌شود؛ یا به‌نوعی حق بهره‌برداری از آن را به دست می‌آورد، نیز نگران مخاطراتی هستند که اموال و دارایی‌های فکری را تهدید می‌کنند. به‌عنوان مثال، همیشه این نگرانی برای لیسانس گیرنده وجود دارد که مبدا لیسانس دهنده مالک حق نباشد و به‌خاطر این موضوع، علاوه بر از دست دادن مبالغ پرداختی (به شکل مبلغ مقطوع^۱ یا حق امتیاز^۲ یا ترکیبی از این دو) و نیز سرمایه‌گذاری‌های اولیه که برای بهره‌برداری از حق به عمل آورده است، از جانب مالک واقعی طرف دعوا قرار گرفته و در عین تقبل هزینه‌های دفاع، به پرداخت خسارت نیز محکوم گردد. برای فهم ملموس ابعاد و دامنه تهدیدات و آثار زیان‌بار آن، در اینجا اشاره به یافته‌های دو گزارش خالی از فایده نیست. یافته‌های گزارش اول تحت عنوان «نقض حقوق مالکیت فکری: گزارش تهدید منافع ایالات متحده در داخل و خارج از کشور»^۳ که توسط مرکز همکاری ملی حقوق مالکیت فکری^۴ تهیه شده است، علاوه بر اینکه ابعاد گسترده تهدید را نشان می‌دهد، به ماهیت، آثار و دلایل تهدید، همچنین ناقضین و منشأ تهدید اشارت دارد.^۵

۱- تهدید منافع اموال فکری آمریکا چه در سطح اندازه و ابعاد گسترده و فزاینده است.

۲- سرقت اموال فکری بر حقوق دارندگان و ساختار اقتصادی دولت به‌لحاظ از دست دادن شغل و درآمدهای مالیاتی تأثیر منفی دارد.

۳- بعضی از تولیدات تقلیبی نظیر داروها، قطعات هواپیما و

1. Lump Sum

2. Royalty

3. Intellectual Property Rights Violation: A Report on Threats to United States Interests at Home and Abroad

4. National Intellectual Property Rights Coordination Center

۵. برای تهیه این گزارش در کل با ۱۲۶ کارشناس حقوق مالکیت فکری دولتی حوزه صنعت و دانشگاه در آمریکا، چین و هند مصاحبه انجام شده است (همان: ۲).

چینی بیشترین تهدید بین‌المللی برای اسرار تجاری آمریکا محسوب می‌شوند (Ibid: 3-4).

گزارش دیگری با عنوان «آثار اقتصادی جعل و سرقت ادبی»^۶ به سفارش کارگروه «اقدام تجاری برای توقف جعل و سرقت ادبی»^۷ اتاق بازرگانی بین‌المللی^۸ و «انجمن بین‌المللی علامت تجاری»^۹ توسط شرکتی^{۱۰} تهیه شده است. این گزارش آثار زیان‌بار جعل و سرقت ادبی را مورد تحلیل قرار داده است. بر طبق این گزارش، جعل و سرقت ادبی بر نوآوری، رشد اقتصادی، اشتغال، مالیات، سرمایه‌گذاری خارجی، سلامت و محیط زیست تأثیر منفی دارد. همین‌طور جرائم ارتكابی در این زمینه، هزینه‌های اجتماعی به دنبال دارد (Frontier Economics, 2017: 41-53).

گزارش مذکور، اثر اقتصادی جعل و سرقت ادبی را در سال ۲۰۱۳ بر تجارت بین‌الملل کالاهای تقلبی، ۶۱ میلیارد دلار؛ تولید و مصرف داخلی کالاهای مجعول، ۲۴۹ تا ۴۵۶ میلیارد دلار و سرقت دیجیتال فیلم، موسیقی و نرم‌افزار، ۲۱۳ میلیارد دلار تخمین زده که جمعاً بالغ بر ۹۲۳ میلیارد دلار تا ۱,۱۳ تریلیون دلار می‌شود (Ibid: 57).

دسته‌بندی تهدیدات پیش روی اموال فکری

اقدامات و اعمال مختلفی اموال فکری را تهدید می‌کنند. به علت تنوع مصادیق و نیز فهم بهتر، آنها را در سه دسته تهدیدات عینی، تهدیدات ذهنی (مفهومی) و تهدیدات ناشی از سازوکارها و سیاست‌های حاکم بر اموال فکری طبقه‌بندی کرده‌ایم که ذیلاً به توضیح بیشتر آنها می‌پردازیم:

تهدیدات عینی

تهدیدات عینی، خطراتی با منشأ خارج از ذهن هستند که اموال فکری را در محیط واقعی یا مجازی تهدید می‌کنند. امروزه تنوع زیاد محصولات؛ فقدان اطلاعات کافی توسط مصرف‌کننده؛ شگردهای مختلف تجاری، تولیدی و صنعتی و جذابیت ناشی از قیمت پایین، دنیای محصولات تقلبی را گسترده و پیچیده کرده است. رواج تجارت الکترونیکی نیز به دامنه آن بیش از پیش افزوده است.

این تهدیدات که نتیجه آنها تولید و عرضه محصولات تقلبی و یا استفاده تجاری از مال فکری متعلق به دیگری -بدون رضایت او- است، با روش‌های مختلفی مانند مهندسی معکوس، افشاء، سرقت و ... صورت می‌گیرد که در ادامه به توضیح بیشتر آنها می‌پردازیم:

خودرو تهدیدی برای سلامت و امنیت عمومی هستند.

۴- بعضی از موارد نقض اموال فکری من جمله سوءاستفاده از شبکه‌های کامپیوتری از طریق نرم افزارهای سرقتی، قطعات تقلبی تجهیزات نظامی و سرقت اسرار تجاری حساس آمریکا، تهدیداتی را به امنیت ملی آمریکا وارد می‌آورند.

۵- نوع محصولات تقلبی و تکنیک‌های به کار رفته برای جعل آنها بسیار پیچیده‌تر شده است.

۶- تهدید اموال فکری از بازارهای ثانویه؛ یعنی جایی که مشتری می‌داند کالای تقلبی می‌خرد به بازارهای اولیه؛ یعنی جایی که مصرف‌کننده از تقلبی بودن کالا مطلع نیست و تصور می‌کند کالای اصل می‌خرد، منتقل شده است.

۷- تولید کنندگان محصولات تقلبی به‌طور فزاینده روش‌هایی را پیدا می‌کنند که از خلأهای زنجیره تأمین سوءاستفاده کنند؛ یا برای فرار از استانداردهایی که درستی زنجیره تأمین را تضمین می‌کنند، زنجیره‌های تأمین جایگزینی را ایجاد کرده‌اند.

۸- افزایش قابل توجه استفاده جهانی از اینترنت تهدید را پررنگ‌تر کرده است. به‌طوری که به جاعلین امکان دسترسی بیشتر به مشتریان را می‌دهد و اغفال در خصوص ماهیت کالاهای پیشنهاد شده را تسهیل می‌کند و روش‌هایی که کالای ناقص از منبع آن به مصرف‌کننده می‌رسد را تغییر می‌دهند. به‌ویژه استفاده از اینترنت امکان دستیابی به داروهای تقلبی، موسیقی، فیلم و نرم افزارهای سرقتی را در آمریکا و هر جای دیگری افزایش داده است.

۹- گرچه دلایل مختلفی برای ارتكاب نقض اموال فکری وجود دارد، تحصیل سود علت اصلی آن است. همین‌طور متخلفین نقض اموال فکری را نسبت به جرائم مشابه مانند قاچاق مواد مخدر و جرائم خشونت‌آمیز، جرمی با ریسک کمتر قلمداد می‌کنند.

۱۰- ناقضین اموال فکری شامل افراد و گروه‌های کوچک، اعضای تشکیلات جنایی و همچنین به‌عنوان زیرمجموعه‌های جرائم سازمان یافته، حامیان سازمان‌های تروریستی، اعضای باندها، عوامل دولتی خارجی و اعضای گروه‌های تخصصی می‌شود. این مجرمان در مراحل مختلف تولید، توزیع و فروش محصولات ناقص دخالت دارند.

۱۱- نقش سازمان‌های جنایی شامل جرائم و باندهای سازمان یافته در سرقت اموال فکری به‌موازات پیچیدگی حرفه جعل و دستیابی راحت به سود گسترش یافته است.

۱۲- اغلب کالاهای ناقص که به دست مصرف‌کنندگان آمریکایی می‌رسند، در خارج از مرزهای این کشور تولید می‌شوند.

۱۳- ناقضین در هر کشوری تهدید محسوب می‌شوند؛ اما در مقایسه با دیگر تهدیدات بین‌المللی ناچیز، غلبه با ناقضین چینی است.

۱۴- گرچه اغلب کالاهای ناقص مصرفی آمریکا در خارج از این کشور ساخته می‌شوند؛ اما دزدی گسترده از کپی رایت موسیقی، فیلم و نرم افزار و فروش و توزیع کالاهای ناقص وارداتی در آمریکا اتفاق می‌افتد.

۱۵- سرقت اسرار تجاری از شرکت‌های آمریکایی اغلب در داخل این کشور و توسط عوامل آمریکایی اتفاق می‌افتد. ناقضان

6. Economic Impact of Counterfeiting and Piracy

7. Business Action to Stop Counterfeiting and Piracy (BASCAP)

8. Intenational Chamber of Commerce (ICC)

9. International Trademark Association (INTA)

10. Frontier Economics Company

ورود غیر مجاز به شبکه و کامپیوترهای شخص یا مجموعه صاحب این اطلاعات و جاسوسی صنعتی نمونه‌هایی از این موارد می‌باشند.

افشاء

افشای اطلاعات به دیگران یکی از مهم‌ترین خطراتی است که اموال فکری به‌ویژه اختراع، اسرار تجاری و دانش فنی را تهدید می‌کند. اطلاعات اختراع با ثبت آن در نهایت برای عموم افشاء می‌شود؛ ولی افشای آنها قبل از تسلیم اظهارنامه ممکن است شرط تازگی را از اختراع سلب و مانع از اعطای ورقه اختراع گردد.

ارزش اسرار تجاری و دانش فنی نیز به واسطه مخفی بودنشان هست. این اطلاعات اگر برای دیگران به‌ویژه رقبای فاش شوند، مالیت خود را از دست می‌دهند، یا ارزش آنها کاهش محسوس پیدا می‌کند. به همین دلیل است که دارنده این اطلاعات، تدابیر حفاظتی لازم را برای حفاظت از آنها معمول می‌دارد. روش ساخت یک محصول مانند اسانس یک نوع نوشیدنی یا روش اجرای فرایندی مانند شیرین‌سازی آب و یا جداسازی میعانات همراه نفت و گاز استحصالی از آن، نمونه‌هایی از این موارد می‌باشند.

سرقت ادبی

در سرقت ادبی،^{۱۳} آثار دارای کپی رایت مانند فیلم، اثر موسیقایی و نرم افزار بدون اجازه دارنده آن مورد تکثیر قرار می‌گیرد.

سرقت برخط

سرقت برخط^{۱۴} در تکثیر غیرقانونی و توزیع آثار کپی رایت بر روی اینترنت از طریق شبکه‌هایی مانند Cyber.Peer to Peer، Locker و Streaming Websites صورت می‌گیرد. شبکه Peer to Peer به کاربران وصل شده به اینترنت این امکان را می‌دهد که رایانه خود را با دیگر رایانه‌ها در هر جایی از دنیا لینک دهند. این شبکه با هدف اشتراک‌گذاری فایل‌ها مثلاً کتاب، موسیقی، فیلم و بازی ایجاد شده است. (Goel- Miesing- Chandra, 2010: 6) شبکه Cyber Locker هم خدمات میزبانی اینترنت برای فایل‌های بزرگ با محتوای ایستاتیک را فراهم می‌آورد. شبکه Streaming Websites نیز به کاربران اجازه می‌دهد محتوای فایلی را بدون امکان ذخیره بر روی کامپیوترشان فقط بتوانند گوش دهند یا ببینند. (NIPRCC, 2011: 8) و [5، ص ۵۲۷--527: Minnock, 2014: 537]

تهدیدات ذهنی (مفهومی)

خطرات و نگرانی‌های مطرح شده در بالا از جمله تهدیدهای عینی هستند که اموال فکری را در بستر تجارت و صنعت تهدید

مهندسی معکوس^{۱۱}

شیوه‌ای است که به موجب آن، چیزی را برای مشخص کردن اینکه چطور ساخته شده است، از هم جدا می‌کنند. (Tonya, 89: 2013) گرچه این فرایند قانونی است؛ ولی فروش محصولات ساخته شده به این روش، مادامی که تحت حمایت اختراع قرار دارد، غیرقانونی است؛ با این وجود، اگر برای ابداع، ورقه اختراع تحصیل نشده باشد و مالک و پدیدآورنده ترجیح دهد از آن به‌عنوان دانش فنی یا اسرار تجاری بهره برداری نماید، مهندسی معکوس و پی بردن به روش تولید محصول یا اجرای فرایند ممنوعیت قانونی ندارد، مشروط بر اینکه شخص آنها را به روشی غیرمنصفانه و متقلبانه مانند سرقت اطلاعات به دست نیاورده باشد.

مهندسی معکوس ممکن است در محصولات ساده مانند کفش و کیف یا محصولات با تکنولوژی بالا مانند تلفن همراه و تجهیزات تشخیصی خودرو برای ساخت نسخه‌های تقلبی به کار رود (NIPRCC, 2011: 8).

۱-۲-۳- برچسب‌زنی مجدد

در این روش بر روی محصولات الکترونیکی و سخت‌افزار مانند تراشه‌های کامپیوتری یا تخته مدارها مجدداً برچسب زده می‌شود تا اینکه تازه و با کیفیت بالا به نظر برسند. این محصولات ممکن است اصیل بوده و تقلبی نباشند، ولی برچسب‌زنی^{۱۲} مجدد به ناقض این فرصت را می‌دهد که بتواند نسخه استفاده شده و قدیمی را مجدداً به قیمت بالا به فروش برساند (Ibid:7) هرچند ممکن است در مورد این محصولات بحث زوال مالکیت فکری مطرح شود، لیکن عرضه‌کننده به دلیل گمراه کردن خریدار در مورد کیفیت کالای موضوع قرارداد و نیز عدول از شرط ضمنی قرارداد مبنی بر «نو و تازه بودن موضوع قرارداد» مسئول خواهد بود و خریدار می‌تواند به تناسب از ضمانت اجرایی موجود در قوانین مختلف مانند قانون مدنی، مقررات رقابت و یا قانون حمایت از مصرف‌کننده استفاده نماید.

۱-۳-۳- تولید در خارج و تکمیل در داخل

کالا در خارج از کشور تولید و بدون علامت تجاری به کشور وارد می‌شود. در داخل کشور، علامت تجاری یک شرکت معتبر و معروف بر روی محصول زده می‌شود. از آنجا که قبل از الصاق علامت تجاری، تخلفی اتفاق نیفتاده است، کالا در مبادی ورودی و گمرکی توقیف نمی‌شود. از این روش برای عرضه کالاهای ناقص مختلف مانند پوشاک و لوازم برقی استفاده می‌شود (Ibid: 6).

سرقت اسرار تجاری و دانش فنی

سرقت اسرار تجاری و فنی، روشی برای پی بردن به اطلاعات ذی‌قیمتی است که از آن در تجارت خاص یا ساخت محصول یا اجرای فرایندی استفاده می‌شود. روش‌های مختلفی برای سرقت دانش فنی یا اسرار تجاری وجود دارد. استخدام پرسنل قبلی شرکت صاحب دانش فنی، خرید اطلاعات از کارمندان شرکت،

13. Piracy

14. Online Piracy

11. Reverse Engineering

12. Relabeling

این تحلیل از این منظر که عین یا حق عینی را به اموال مادی و ملموس محدود می‌کند و اموال غیرمادی و غیر ملموس مانند اموال فکری را از شمول عین خارج می‌داند، قابل ایراد است؛ چه «عین» یک واژه کلی است و ممکن است «مادی» باشد یا «غیرمادی»؛ و محدود کردن «عین» صرفاً به عین مادی و خروج عین غیرمادی از شمول آن بلا وجه بوده و درست نیست. از طرف دیگر، حق عینی بر رابطه مستقیم بین شخص (دارنده) و متعلق آن (شیء) اطلاق می‌شود و ماهیت متعلق حق (شیء) و اینکه مادی است یا غیر مادی، در نوع رابطه (حق عینی) بین شخص و شیء تغییری ایجاد نمی‌کند [محمودی، ۷، ص ۱۳۹۱: ۱۰۶].

مضافاً تحولات جدید باعث شده فرانسه و کشورهای کامن‌لا مانند آمریکا، نظریه سنتی حقوق روم که مالکیت را به اموال محسوس و مادی محدود می‌کرد، کنار گذاشته و صدق مالکیت بر اموال فکری را بپذیرند (پیلوار، ۱۳۹۴: ۱۴).

اضافه بر موارد فوق، مؤیداتی در قوانین و مقررات ایران وجود دارد که نشان می‌دهد قانونگذار اموال فکری را به‌عنوان حق عینی پذیرفته است. به‌عنوان مثال می‌توان به استفاده متعدد از نهاد «اعراض» برای اسقاط رابطه مالکانه از اموال فکری در مواد مختلف من جمله ماده ۵۵، ۵۷، ۹۷، ۱۳۸، ۹۸، ۹۹، ۱۴۴ و ۱۴۶ آیین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ اشاره کرد و همان‌طور که می‌دانیم اعراض وسیله اسقاط حقوق عینی است.

همین‌طور تلقی فوق با برداشت‌های عرف نیز مغایرت دارد، چه اهل عرف و صنعت مانعی برای واگذاری اموال فکری از طریق بیع، وقف و رهن متصور نیستند. در هر حال، از آنجا که تفسیر مذکور اموال و دارایی‌های فکری را از قابلیت واگذاری و بهره‌برداری از طریق قالب‌های قراردادی مرسوم نظیر بیع، وقف و رهن محروم می‌نماید، محدودیت قابل توجهی بوده و تهدید جدی نسبت به این اموال محسوب می‌شود.

تهدیدات ناشی از سیاست، استراتژی و سازوکارهای حاکم بر اموال فکری

اتخاذ هر گونه سیاست، استراتژی و سازوکار در حوزه اموال فکری توسط هر کشوری می‌تواند در مواقعی تهدیداتی را متوجه این اموال نماید. فقدان مقررات یا ضعف در تفسیر و اجرا؛ حداکثری کردن نظام حقوق مالکیت فکری؛ اتخاذ سیستم اعلامی و خودداری از الحاق به سازمان‌ها، اسناد بین‌المللی و یا منطقه‌ای مرتبط با اموال فکری نمونه‌هایی از این موارد می‌باشند که ذیلاً به توضیح بیشتر آنها می‌پردازیم.

فقدان مقررات یا ضعف در تفسیر و اجرا

فقدان حمایت قانونی از اموال فکری و نیز ضعف در تفسیر و اجرای مقررات راجع به اموال فکری به دلیل عدم آشنایی با مفهوم و یا اهمیت این اموال یا ادبیات حقوقی حاکم بر این اموال، تهدید جدی پیش روی این اموال محسوب می‌شود که آثار و تبعات سوء آن بر کسی پوشیده نیست. تصویب مقررات

می‌کنند. به تهدیدهای عینی فوق باید تهدیدهای دیگری را اضافه کرد که ناظر بر مفهوم اموال فکری و نحوه تبیین و تحلیل آنها هستند. از آنجا که این تهدیدات ناشی از تحلیل و تبیین نادرست اموال فکری توسط ذهن می‌باشد، می‌توان از آنها به‌عنوان تهدیدهای ذهنی تعبیر کرد.

از طرفی این تهدیدها ناشی از شبهه در مفهوم اموال فکری است و منظور از آن هر گونه ابهام در شناسایی، مشروعیت، تعبیر و تحلیل مفهوم مال فکری است که از واقعیت‌های تجارت و صنعت به دور بوده و از این رهگذر لطماتی را به این اموال وارد می‌آورد. این تهدیدها هر چند ذهنی هستند و در بادی امر ممکن است کم اهمیت به نظر برسند؛ ولی از آنجا که هر گونه ابهام ذهنی می‌تواند در حوزه سیاست‌گذاری، تقنین، تفسیر و اجرا تأثیر گذار باشد، اهمیت آنها کمتر از تهدیدهای عینی نیست و چه بسا ممکن است آثار غیر قابل جبرانی به جا بگذارند.

یکی از این موارد، تردید و ابهامی است که بعضی از فقها در خصوص مشروعیت این حقوق دارند [۶] (حکمت نیا، ۱۳۸۷ ص: ۳۶۳). [پذیرش عقیده این دسته از فقها، تهدیدی برای اموال فکری محسوب می‌شود؛ البته قابل ذکر است که با توجه به وضع قوانین و مقررات مختلف در زمینه اموال فکری و نیز الحاق ایران به کنوانسیون‌ها و معاهدات ماهوی و شکلی مختلف در این زمینه، تردید مذکور در عمل مشکل چندانی ایجاد نمی‌کند؛ هر چند که این تردیدها ممکن است قضاتی را که به نظر فوق معتقد بوده یا تمایل دارند، در تصمیم‌گیری یا تفسیر مضیق و محدود کننده مقررات تحت تأثیر قرار دهد.

مورد دیگر محدود کردن حقوق مادی پدیدآورنده آثار فکری به موارد احصاء شده در قوانین مانند حق تکثیر، توزیع، حق ساخت و استفاده است؛ با این توضیح که این تصور وجود دارد که پدیدآورنده غیر از حقوق مصرح در مقررات، حق دیگری ندارد و حقوق اشاره شده در قوانین جنبه حصری دارند؛ نحوه تنظیم قوانین هم به این ابهام و تردید دامن زده است. در این زمینه می‌توان به مواد ۱۵، ۲۸ و ۴۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری اشاره کرد. به‌عنوان مثال ماده ۱۵ قانون مزبور بیان می‌دارد: «حقوق ناشی از گواهی‌نامه اختراع به ترتیب زیر است: ...». از آنجا که محدود کردن حقوق پدیدآورنده صرفاً به موارد مصرح در مقررات، پدیدآورنده را از حقوق دیگر من جمله ترهین و توثیق محروم می‌کند، با واقعیت‌های عرف، تجارت و صنعت هماهنگی ندارد و بنابراین باید به تمثیلی بودن حقوق مصرح در قوانین قائل بود.

نمونه دیگر از تهدید مفهومی که در ذهن و ادبیات حقوقی ایران به طور پررنگ‌تری به چشم می‌خورد؛ تلقی نادرستی است که از مفهوم و ماهیت اموال فکری وجود دارد. با این توضیح که ماهیت غیر مادی و غیرملموس اموال فکری موجب شده این تصور ایجاد شود که مقررات سنتی راجع به حقوق اموال، حقوق قراردادهای و حقوق مسئولیت مدنی در مورد این اموال قابل اعمال نیست. به‌عنوان مثال، برخی از حقوقدانان، اموال فکری را عین یا حق عینی محسوب ننموده و به تبع آن بیع، رهن و وقف را قالب قراردادی مناسبی برای واگذاری و یا بهره‌برداری از این اموال نمی‌دانند.

صورت می‌گیرد. بعضی دیگر، روش‌هایی است که طرفین در قرارداد پیش بینی می‌کنند. قسم دیگر، راهکارهایی است که قوانین و مقررات پیش بینی می‌کنند. ذیلاً به توضیح بیشتر موارد فوق می‌پردازیم:

راهکارهای متخذه توسط مالک/ذینفع

مالک مال فکری یا هر شخصی که حقی بر مال فکری دارد مانند لیسانس گیرنده، تدابیر و اقدامات حفاظتی لازم را برای مقابله با خطرات پیش روی این اموال در مراحل مختلف (قبل از ثبت و بعد از آن) اتخاذ می‌کند.

به دلیل اصل سرزمینی بودن اموال فکری، ثبت مال فکری در کشورهایی که جزو بازار و مقاصد بهره‌برداری مالک محسوب می‌شوند، ابزار مطمئنی برای مقابله با نقض اموال فکری می‌باشد، هرچند که استفاده از این ابزار (ثبت در کشورهای مد نظر) علی‌رغم پیش‌بینی معاهدات منطقه‌ای و بین‌المللی مانند کنوانسیون اروپایی حمایت از اختراعات^{۱۵} و معاهده همکاری در ثبت اختراع^{۱۶} و معاهده موافقت‌نامه و پروتکل مادرید راجع به ثبت بین‌المللی علائم تجاری^{۱۷} که هدف آنها کاهش تشریفات و تسهیل ثبت است، ساده و راحت نبوده و هزینه‌هایی را به مالک تحمیل می‌نماید.

ممانعت از افشای اطلاعات، روش دیگری برای حمایت از مال فکری در برابر تهدیدات محتمل است. به‌عنوان مثال، مخترع می‌بایست قبل از تحصیل ورقه اختراع، اطلاعات خود را برای دیگران فاش ننماید، چه عدم رعایت این امر ممکن است شرط تازگی را از اختراع سلب و مانع از اعطای ورقه اختراع گردد. اتخاذ تدابیر مناسب برای جلوگیری از افشای اطلاعات در اسرار تجاری و دانش فنی که ارزش و اهمیت تجاری و صنعتی آنها به واسطه مخفی بودنشان هست، نسبت به بقیه مصادیق مالکیت‌های صنعتی از اهمیت مضاعفی برخوردار است. این اطلاعات اگر برای دیگران به‌ویژه رقبای فاش شوند، مالیت خود را از دست می‌دهند؛ بنابراین دارندگان آنها غالباً تدابیر حفاظتی لازم را برای حفاظت از آنها معمول می‌دارد.

درست است که به علت اهمیت این اطلاعات، قوانین و مقررات از آنها در برابر افشای ناروا حمایت می‌کنند؛ ولی باید توجه داشت که این امر از مسئولیت‌های مالک نمی‌کاهد؛ بنابراین اگر به واسطه کوتاهی مالک چنین اطلاعاتی فاش شوند یا به بیرون درز کنند، بنا به قاعده «اقدام»، مسئولیت متوجه خود مالک خواهد بود.

15. European Patent Convention

16. Patent Cooperation Treaty (PCT)

17. Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks and Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks.

مخالف با اصول حاکم بر اموال فکری و نیز گاه‌گاه صدور آراء مغایر با مفاهیم حقوق مالکیت فکری توسط محاکم و مراجع داوری را می‌توان در این راستا تحلیل کرد.

حداکثری شدن نظام مالکیت فکری

حداکثری شدن نظام اموال فکری به این معنا که مصادیق و موضوعات مختلف را تحت پوشش قراردادها و حمایت‌های مؤثری را از اموال فکری به عمل بیاورد، هرچند گام مهمی در حمایت از این اموال محسوب می‌شود؛ ولی مقاومت‌های ایجاد شده در مقابل نظام مالکیت فکری حداکثری و ظهور جنبش‌های مختلف مانند دسترسی به دانش با شعارهای مختلفی چون حمایت از سلامت، حقوق بشر و ... که روز به روز بر گستره آن افزوده می‌شود، نشان از این واقعیت دارد که افراط در توسعه کمی و کیفی نظام مالکیت فکری می‌تواند پاسخ عکس داشته و اموال فکری را متاثر نماید، کما اینکه بعضی از رویکردها در این جبهه به دنبال محدود کردن نظام مالکیت فکری از طریق درج مقرراتی در داخل نظام مالکیت فکری و یا خارج از آن مانند حقوق رقابت می‌باشند، حتی گرایش‌های افراطی به دنبال کنار گذاشتن و جایگزینی آن با نظام‌های دیگر می‌باشند (محمودی، ۱۳۹۴: ۴۷).

اتخاذ سیستم اعلامی

در سیستم اعلامی برای ثبت مالکیت‌های صنعتی به‌ویژه اختراع، از آنجا که بررسی لازم در خصوص شرایط ماهوی به عمل نمی‌آید، اعتبار ورقه اختراع‌های صادره کاهش یافته و احتمال ابطال آنها بیشتر می‌شود و این امر دارنده ورقه اختراع و اشخاص متقاضی لیسانس و فرانشیز را در بهره‌برداری از اختراع با تردید و مشکل مواجه می‌سازد.

عدم الحاق به سازمان‌ها و اسناد بین‌المللی مرتبط با اموال فکری

هرچند با الحاق به سازمان‌ها و اسناد بین‌المللی یا منطقه‌ای مرتبط با اموال فکری، حمایت از اموال فکری و حقوق پدیدآورنده تا حدی تضمین می‌شود و عدم الحاق، تهدیدی برای پدیدآورنده محسوب می‌شود؛ ولی بعضی از کشورهای توسعه نیافته یا درحال توسعه با توجه به این واقعیت که در مورد مصنوعات، محصولات، ابداعات و دستاوردهای فکری بیشتر مصرف کننده هستند تا تولیدکننده؛ و الحاق به اسناد فوق، هزینه‌های آنها را بالا می‌برد، از الحاق به سازمان‌ها و اسناد بین‌المللی یا منطقه‌ای مرتبط با اموال فکری اکراه دارند. عدم الحاق به کنوانسیون برن توسط کشورمان را می‌توان در این راستا تحلیل کرد.

راهکارهای حقوقی و قراردادی مقابله با خطرات تهدیدات

به دلیل تنوع مخاطراتی که اموال فکری را تهدید می‌کنند، از راهکارها و روش‌های مختلفی برای مقابله با آنها استفاده می‌شود. بعضی از آنها توسط خود مالک یا ذی‌نفع مال فکری

و مسئولیت قراردادی، خسارات وارده به خود را مطالبه نماید (محمودی ۱۱، ص ۱۳۹۳: ۸۴-۹۴).

عدم «بهره برداری» یا «بهره برداری مؤثر» از اموال فکری

در مواردی که حق امتیاز^{۲۰} پرداخت شده به مالک تابعی از میزان بهره برداری می‌باشد، مانند پرداخت ۵۰ دلار به ازای فروش هر محصول یا بیست درصد سود سالیانه، عدم بهره برداری یا بهره برداری مؤثر از اموال فکری یکی دیگر از نگرانی‌های مالک می‌باشد که راهکار قراردادی مقابله با آن، درج شرط «حداقل حق امتیاز»^{۲۱} در قرارداد مثلاً پرداخت سالیانه صد هزار دلار فارغ از بهره برداری یا عدم بهره برداری از آن می‌باشد. درج حداقل امتیاز علاوه بر ایجاد اطمینان در مالک نسبت به کسب درآمد از محل قرارداد، طرف قرارداد را مجبور و تشویق می‌کند که اموال فکری را معطل نگذاشته و از آن بهره برداری لازم را به عمل بیاورد. (WIPO, 2015:26)

راهکار دیگر پیش بینی «بیشترین تلاش»^{۲۲} یا «تلاش متعارف»^{۲۳} در قرارداد می‌باشد. به موجب این شرط، طرف قرارداد متعهد می‌شود در بهره برداری از اموال فکری تلاش متعارف یا حداکثر تلاش خود را انجام دهد (محمودی، ۱۳۹۳: ۹۴-۹۶). ضمانت اجرای تخلف از شرط مذکور، علاوه بر حق فسخ قرارداد، اعمال دیگر حقوق قراردادی پیش بینی شده در قرارداد مثل ضبط تضامین می‌باشد.

به چالش کشیده شدن اعتبار اموال فکری توسط طرف قرارداد

روش قراردادی مواجهه با به چالش کشیده شدن اعتبار اموال فکری توسط طرف قرارداد، ذکر «شرط عدم چالش»^{۲۴} در قرارداد می‌باشد. به موجب این شرط، طرف قرارداد متعهد می‌شود که به اعتبار حق مثلاً تازگی، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی اختراع اعتراض ننماید. شایان ذکر است که از منظر حقوق رقابت، این شرط به علت محدودیت‌هایی که ایجاد می‌کند، از منظر حقوق رقابت بی اعتبار است. همین‌طور شرط مذکور با ماده ۱۸ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری که حق ابطال اختراع را برای همگان پیش بینی کرده و امرانه به نظر می‌رسد، تعارض دارد و از منظر حقوق قراردادهای باید آن را در زمره شروط باطل به حساب آورد.

تکامل و بهبود اموال فکری توسط طرف قرارداد

شخصی که طبق قرارداد، حق بهره برداری از اموال فکری را به

راهکارهای پیش بینی شده در قرارداد

دارنده مال فکری که از طریق انعقاد قرارداد در مقام بهره برداری از حق خود بر می‌آید، با نگرانی‌ها و تهدیدهایی روبرو است. طرف دیگر هم که با انعقاد قرارداد، حق بهره برداری از اموال فکری را به دست می‌آورد، نیز از تهدیدات و مخاطرات مصون نمی‌باشد. اینک به علت اهمیت موضوع، نگرانی‌های طرفین و راهکارهای مقابله با آنها را در دو بحث جداگانه تشریح می‌کنیم:

نگرانی‌های مالک و راهکارهای رفع آنها در قرارداد

نگرانی‌های عمده مالک و راهکارهای قراردادی مقابله با آنها به شرح زیر می‌باشد:

افشای اطلاعات محرمانه توسط طرف دیگر قرارداد (عمداً یا از روی بی احتیاطی)

راهکار قراردادی مقابله با افشای اطلاعات، درج «شرط محرمانگی»^{۱۸} در قرارداد یا انعقاد «قرارداد محرمانگی»^{۱۹} جداگانه قبل یا هم‌زمان با انعقاد قرارداد اصلی بهره برداری از اموال فکری می‌باشد. به موجب شرط یا قرارداد مذکور، گیرنده اطلاعات مثلاً فرانشیز گیرنده، لیسانس گیرنده، مشاور یا کارفرما متعهد می‌شود اطلاعات محرمانه را بدون مجوز قبلی و کتبی دارنده به اشخاص ثالث فاش ننماید.

حتی وقتی که طرف قرارداد شرکت، سازمان یا مجموعه است، مکلف می‌شود اطلاعات محرمانه را صرفاً برای آن دسته از اشخاص که لازم است بدانند، فاش نماید. فراتر از این، بعضی اوقات در قرارداد تصریح می‌شود که قبل از گذاشتن اطلاعات محرمانه در اختیار نیروها و پرسنل شرکت باید از آنان تعهدی مبنی بر محرمانه نگه داشتن اطلاعات اخذ شود.

شرایط عمومی قرارداد واگذاری لیسانس و دانش فنی سازمان مدیریت و برنامه ریزی که استفاده از آن برای دستگاه‌های اجرایی دولتی الزامی است، به این موضوع توجه داشته است، این ماده اعلام می‌دارد: «دو طرف اطلاعات فنی، دانش فنی، اسناد و مدارک، داده‌ها و نقشه‌هایی را که از یکدیگر دریافت می‌کنند، به عنوان اطلاعات محرمانه تلقی کرده و به استثنای مواردی که قانوناً ملزم به افشا باشند، نزد اشخاص ثالث افشا نخواهند کرد. تعهد گیرنده و واگذارنده به محرمانه نگه داشتن اطلاعات پیش گفته تا مدت تعیین شده در شرایط خصوصی دوام خواهد داشت. کارکنان دو طرف و همچنین کارکنان پیمانکاران گیرنده و پیمانکاران فرعی نیز، تعهد به رعایت الزام‌های مربوط به عدم افشای اطلاعات محرمانه خواهند شد».

علیرغم اهمیت اطلاعات محرمانه و درج شرط محرمانگی، ممکن است چنین اطلاعاتی برای دیگران فاش شوند که در این صورت طرف متضرر می‌تواند از ضمانت اجرای اجزای پیش بینی شده در قرارداد مانند ضبط تضامین و فسخ قرارداد استفاده نماید. همین‌طور می‌تواند با توسل به مقررات مسئولیت مدنی

18. Confidentiality or Secrecy Clause

19. Confidentiality or Secrecy Agreement

20. Royalty

21. Minimum Royalty Clause

22. Best Endeavours

23. Reasonable Endeavours

24. No Challenge Clause

فوق، استفاده از شرط «تضمین»^{۲۶} می‌باشد، به این صورت که دارنده تضمین نماید مالک حق است؛ یا حق اعطای بهره برداری دارد؛ یا حق او معتبر می‌باشد؛ یا حق را برای سالها یا ادوار بعدی تمدید می‌نماید یا اطلاعات موضوع قرارداد درست و کامل می‌باشد یا حق مورد مزاحمت غیر قرار نمی‌گیرد؛ یا ثالث نسبت به آن ادعایی نخواهد داشت.

ضمانت اجرا و نتیجه چنین تضمینی، جبران خسارت از طرف مقابل می‌باشد. سازمان مدیریت و برنامه ریزی، در تدوین شرایط عمومی قرارداد واگذاری ليسانس و دانش فنی، به مسئله جبران خسارت از ليسانس گیرنده توجه داشته است. ماده ۲۵ سند فوق بیان می‌دارد: «واگذارنده، گیرنده را در مقابل هر گونه اقامه دعوی یا اقدام‌های قضایی توسط اشخاص ثالث، در ارتباط با نقض حق اختراع مربوط به فرایند یا تجهیزات معین شده توسط واگذارنده، به واسطه به‌کارگیری فرایند و دانش فنی در واحد صنعتی، یا فروش محصول توسط گیرنده، یا استفاده از محصول در کشورهایی که بر اساس این قرارداد، گیرنده مجاز به فروش و استفاده از محصول در آنها است، مصون و بری الذمه خواهد داشت». در ادامه این ماده آمده است: «واگذارنده، همچنین گیرنده را در مقابل هرگونه اقامه دعوی یا اقدام‌های قضایی توسط اشخاص ثالث، در ارتباط با نقض حق اختراع در مورد اقلام، تجهیزات، یا دستگاه‌هایی که توسط واگذارنده طراحی شده و برای به‌کارگیری فرایند ضرورت داشته باشند، مصون و بری‌الذمه خواهد داشت».

هرچند از شرط تضمین به‌عنوان یک راهکار قراردادی استفاده می‌شود، ولی ذکر این نکته خالی از فایده نیست که در مواردی شخص از پذیرش تضمین اکراه دارد. دلیل این امر در مواردی قدرت معاملاتی برتر او نسبت به طرف دیگر می‌باشد. در مواردی هم ناشی از این واقعیت است که نگرانی‌های مذکور در حوزه کنترل مالک یا معلومات او قرار ندارد. به‌عنوان مثال، با صدور ورقه اختراع، معتبر بودن آن مفروض است هرچند که ممکن است به علت ضعف‌های ناشی از سیستم اعلامی ثبت و یا دلایل دیگر ورقه اختراع بعداً ابطال گردد. با این حال، در صورت احاطه مالک بر موضوع، تضمین نه تنها منطقی به نظر می‌رسد، بلکه موجب افزایش اطمینان طرف قرارداد می‌شود.

شایان ذکر است که مزاحمت‌های ایجاد شده توسط اشخاص ثالث در حین بهره برداری یا ادعاهایی که اشخاص ثالث با طرح آنها ممکن است حق و بهره برداری از آن را به چالش بکشند، هرچند تحت کنترل و معلومات مالک قرار ندارد؛ ولی تضمین آنها در قراردادهای بسیار متداول بوده و مالک مسئولیت طرح دعوا، تقبل هزینه‌های دعوا یا دفاع را می‌پذیرد. نکته قابل ذکر اینکه طرف قرارداد به علت ذی‌نفع بودن، می‌تواند راساً علیه شخص ثالث که مزاحم بهره برداری اوست، اقامه دعوی نماید.

۵- راهکارهای پیش بینی شده در قوانین

قوانین و مقررات به انحاء مختلف از مالک و دارنده حق در مقابل نقض و تهدیدهای احتمالی حمایت می‌کنند که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

دست می‌آورد، ممکن است در اثنای استفاده آن را بهبود بخشیده و تکمیل نماید، مثلاً با بهبود اختراع موجب کاهش مصرف سوخت، ارتقای سرعت، افزایش مقاومت، بالا بردن کیفیت، کاهش حجم و یا وزن شود. رغبت مشتریان و بازار به محصول یا فرایند تکمیل شده ممکن است در مقایسه با محصول و فرایند قبلی به حدی باشد که محصول یا فرایند قبلی از دور خارج شده و به حاشیه برود و از این رهگذر مالک متحمل خسارت گردد. برای مقابله با چنین وضعیتی، در قرارداد از «شرط بهبود»^{۲۷} استفاده می‌شود. این شرط به مالک، حق بهره برداری رایگان یا معوض از بهبود و تکامل صورت گرفته را اعطاء می‌کند.

۵- همکاری طرف قرارداد در صورت نقض اموال فکری یا به چالش کشیده شدن اعتبار آن توسط اشخاص ثالث

راهکار قراردادی مقابله با تجاوز اشخاص ثالث به اموال فکری (مانند توزیع بدون مجوز محصولات در بازار یک کشور یا مناطق خاصی توسط شخص ناقض) یا به چالش کشیده شدن اعتبار آن توسط اشخاص ثالث (مانند ادعای مالکیت یا ابطال ورقه اختراع)، واگذاری مسئولیت طرح دعوا و دفاع به طرف قرارداد می‌باشد. در مواردی هم که طرف قرارداد زیر بار طرح دعوا یا دفاع نرود، الزام او به همکاری با مالک روش مرسوم اتخاذی در قرارداد می‌باشد. به‌عنوان مثال، ليسانس گیرنده متعهد می‌شود در صورت اطلاع از نقض، مراتب را به ليسانس دهنده اعلام نماید و یا در صورت دفاع از ادعای ثالث، همکاری‌های لازم را در خصوص تهیه اسناد و مدارک دفاع و یا اخذ وکیل با ليسانس دهنده معمول بدارد.

نگرانی‌های طرف قرارداد و راهکارهای رفع آنها در قرارداد

شخصی که با تقبل سرمایه‌گذاری، حق بهره برداری از اموال فکری را به دست می‌آورد، نگرانی‌هایی دارد که عمده‌ترین آنها به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- اموال فکری به مالک (ادعایی) تعلق نداشته باشد.
 - ۲- مالک یا واگذارنده، با توجه به محدودیت‌هایی که در قراردادهای قبلی پذیرفته است، حق اعطای بهره برداری از اموال فکری را نداشته باشد.
 - ۳- اموال فکری معتبر نبوده و بعداً ابطال گردد.
 - ۴- مالک، اموال فکری را برای ادوار و سالهای بعد تمدید ننماید.
 - ۵- بهبود و تکاملی در اموال فکری مالک رخ دهد که اموال فکری موضوع قرارداد را به حاشیه رانده و بر سرمایه گذاری او تأثیر منفی بگذارد.
 - ۶- اطلاعات اموال فکری موضوع قرارداد مثلاً اختراع یا دانش فنی درست نبوده یا کامل نباشد.
 - ۷- شخص یا اشخاص ثالث عدواناً با بهره برداری موازی مزاحمت‌هایی را در بهره برداری او ایجاد کنند.
 - ۸- شخص ثالثی اموال فکری را متعلق به خود دانسته و دعویایی را به طرفیت او اقامه کرده و مانع بهره برداری او شود.
- راهکار اصلی اتخاذ شده در قرارداد برای مقابله با نگرانی‌های

قانونی را تضمین می‌نماید. چنین تضمینی شامل مسائل زیر می‌شود: ۱- حق موضوع لیسانس در تاریخ انعقاد قرارداد وجود داشته است. ۲- لیسانس دهنده حق اعطای لیسانس را دارد. ۳- هیچ رهن یا وثیقه‌ای که حق موضوع لیسانس را محدود نماید، وجود ندارد. در فرانسه هم به استناد ماده ۱۶۴۳ قانون مدنی گفته می‌شود لیسانس دهنده نواقص قانونی و فنی موضوع لیسانس را به طور ضمنی تضمین می‌نماید (Byrne, Mc Bratney, 2005: 201).

همین‌طور در فرانسه تضمین کارکرد فنی و تضمین عیوب مادی اختراع، شرط ضمنی قرارداد تلقی می‌شود. در ایتالیا هم گفته می‌شود که لیسانس دهنده به طور ضمنی این مسئله را تضمین می‌کند که ابداع موضوع قرارداد به لحاظ فنی با موفقیت کار خواهد کرد. همچنین ابداع دارای عیوب مخفی که مانع به کارگیری آن می‌شود، نیست. در آلمان نیز گفته می‌شود که لیسانس دهنده به‌طور ضمنی کارکرد فنی اختراع را تضمین می‌کند، اما مناسب بودن اختراع برای کاربردهای خاص باید تصریح شود. در آمریکا هم مناسب بودن فناوری موضوع قرارداد برای مقاصد مد نظر طرفین شرط ضمنی قرارداد تلقی می‌شود (Ibid: 206).

در آلمان و فرانسه، تمدید مدت اعتبار مال فکری جزو تعهدات لیسانس دهنده اعلام شده است، اما در کامن‌لا، قاعده کلی در این زمینه وجود ندارد، لیکن دادگاه‌ها در مواردی عدم تمدید و یا عدم پرداخت هزینه‌های آن را نقض شرط ضمنی «بهره برداری بدون مزاحمت»^{۳۷} اعلام کرده‌اند (Ibid: 306).

بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای واقعی و فضای مجازی، مخاطرات مختلفی اموال فکری را تهدید می‌کنند و می‌توان آنها را به سه دسته تهدیدهای عینی، تهدیدهای ذهنی و تهدیدهای ناشی از سیاست‌ها و سازو کارهای ناظر به اموال فکری تقسیم بندی کرد.

دیدیم که مالک، طرفین قرارداد و دولت‌ها برای مقابله با تهدیدهای عینی که به روش‌های مختلفی صورت می‌گیرد و به دلیل تحصیل سود بالا، حجم و گستره آن وسیع‌تر است؛ از ابزارها و راهکارهای مختلفی استفاده می‌کنند.

وانگهی به نظر می‌رسد همان میزان حساسیت‌هایی که راجع به تهدیدهای عینی وجود دارد، نسبت به تهدیدهای ذهنی وجود ندارد، حال آن‌که آسیب‌هایی که از این رهگذر به اموال فکری وارد می‌شود، در مواردی مهم‌تر از تهدیدهای عینی است. به‌عنوان مثال تحلیل‌های ذهنی که قائل به مشروعیت اموال فکری نبوده؛ یا تصور مالکیت این اموال را به علت غیر غیر مادی بودن آنها بر نمی‌تابد؛ یا قابلیت بیع، رهن و وقف را برای این اموال متصور نیست؛ تا چه میزان می‌تواند بر این اموال و صاحبان حقوق آنها آسیب وارد کند. این درحالی است که دیدیم این تردیدها به لحاظ تحلیلی مردود بوده و با واقعیت‌های عرف، تجارت و صنعت همخوانی ندارد و مهمتر از آن در مواردی با نص صریح قوانین و مقررات مغایرت دارد.

۱- حمایت در برابر افشا: اگر افشای اختراع طرف مدت شش ماه قبل از تاریخ تقاضا یا تاریخ حق تقدم صورت بگیرد، مانع ثبت نخواهد بود. (ماده ۴ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری)

۲- پیش‌بینی مسئولیت کیفری: در مقررات مختلف ایران من جمله قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان (ماده ۲۳ به بعد)؛ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری (ماده ۶۱) و قانون تجارت الکترونیکی (مواد ۷۴ تا ۷۶) برای ناقضین اموال فکری مسئولیت کیفری پیش‌بینی شده است. بخش‌های ۱۰۷ تا ۱۱۰ و ۱۹۸ تا ۲۰۲ قانون کیبی رایت، طرح‌ها و اختراعات مصوب ۱۹۸۸ انگلیس نیز مسئولیت کیفری را پیش‌بینی کرده است. این مقررات، علاوه بر تنبیه می‌توانند جنبه بازدارندگی داشته باشند.

۳- پیش‌بینی مسئولیت مدنی: در مقررات مختلف من جمله قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری (ماده ۶۱) و قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان (ماده ۲۸)، به مسئولیت ناقض در برابر خسارات وارده تصریح شده است. همسو با این مقررات خاص، قواعد و مقررات عام مسئولیت مدنی نیز ناقض را مسئول خسارات وارده می‌داند. بخش ۹۷ قانون کیبی رایت، طرح‌ها و اختراعات انگلیس هم بحث خسارت در دعوای نقض را پیش‌بینی کرده است.

۴- پیش‌بینی حق اقامه دعوای نقض برای مالک و دارنده اجازه بهره برداری (ماده ۶۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری و بخش ۹۶ قانون کیبی رایت، طرح‌ها و اختراعات انگلیس).

۵- پیش‌بینی امکان ابطال اموال فکری و اسناد مربوطه مانند ورقه اختراع، طرح صنعتی و علامت تجاری (مواد ۱۸، ۲۹ و ۴۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری).

۶- محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات قرارداد اجازه بهره برداری (لیسانس) که جهت ثبت ارائه شده است (ماده ۵۰ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری).

۷- پیش‌بینی تأمین دلیل و دستور توقیف محصولات ناقض (در مبادی گمرکی و غیر گمرکی) در دعوای حقوقی و کیفری راجع به حقوق حاصله از اموال فکری (مواد ۱۸۲ و ۱۸۳ آیین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ایران و بخش‌های ۱۱۱، ۱۱۲، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۱ و ۲۰۴ قانون کیبی رایت، طرح‌ها و اختراعات انگلیس).

راهکارهای قضایی

تلاش محاکم و مراجع حل اختلاف در مدیریت و توزیع ریسک‌های قرارداد با تکیه بر تفسیر قانون و نیز تفسیر قرارداد مانند وجود شروط ضمنی در قرارداد مبنی بر اینکه دارنده، مالک حق است؛ و یا حق اعطای بهره برداری دارد؛ یا مال فکری دارای اعتبار است؛ یا ملزم است حق خود را برای ادوار بعدی تمدید نماید؛ یا مال فکری موضوع قرارداد کاربرد فنی داشته و از عیوب تکنیکی مبرا است را می‌توان راهکارهایی دانست که مراجع حل اختلاف با استناد به آنها به مقابله با تهدیدات می‌روند. به‌عنوان مثال، در آلمان گفته می‌شود که لیسانس دهنده فقدان نواقص

Prepared for BASCAP and INTA, 2017.

Goel, Sanjay, Miesing, Paul, Chandra, Uday (2010), The Impact of Illegal Peer-to-Peer File Sharing on the Media Industry, California Management Review, California, Vol. 52, No. 3, pp 6-33.

Minnock, Stephanie (2014), Should Copyright Laws Be Able to Keep up With Online Piracy? Colorado, Colorado Technology Law Journal, Vol.122, pp 523-552.

National Intellectual Property Rights Coordination Center 'NIPRCC' (2011), Intellectual Property Rights Violations: A Report on Threats to United States Interests at Home and Abroad, Arlington.

Tonya, M. Evans (2013), Reverse Engineering Intellectual Property, Marquette Intellectual Property Law Review, Milwaukee, Volume 17, Marquette university, law school, pp 61-103.

World Intellectual Property Organization 'WIPO' (2015), Successful Technology Licensing, IP Assets Management Series, Geneva, WIPO Publication.

همین‌طور ضرورت دارد سیاست‌ها و سازوکارهای تقنینی، تفسیری و اجرایی نامناسب از قبیل سیستم اعلامی ثبت و نظام حداکثری اموال فکری که مخاطراتی را متوجه اموال فکری می‌کنند، متناسباً اصلاح گردند تا از این طریق دارندگان اموال فکری متضرر نشوند.

منابع

پیلوار، رحیم (۱۳۹۴). «مفهوم اموال فکری در حقوق اموال و جایگاه آن». مجله مطالعات فقه و حقوق اسلامی. شماره ۱۲. صص ۴۰-۷.

حکمت‌نیا، محمود (۱۳۸۷). مبانی مالکیت فکری. چاپ دوم. تهران: انتشارات سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

محمودی، اصغر (۱۳۹۳). حقوق قراردادهای انتقال فناوری. تهران: نشر جاودانه جنگل.

----- (۱۳۹۴). «گرایش‌های مختلف حقوق مالکیت فکری؛ از نظام حداکثری تا نظام‌های جایگزین». فصلنامه تخصصی دین و قانون. شماره ۷. صص ۶۶-۴۴.

----- (۱۳۹۱). «ماهیت حقوق مالکیت فکری و جایگاه آنها در حقوق اموال». مجله دانش حقوق مدنی. شماره ۲. صص ۱۰۹-۹۶.

Byrne, Noel, Mc Bratney, Amanda (2005), Licensing Technology, 3rd Edition, UK, Jordans Publishing Limited.

Frontier Economics (2017), The Economic Impact of Counterfeiting and Piracy, Report